

Teken het gesprek in gesprek met kinderen niet alleen met je mond

Adinda de Vreede

Praten over gedrag is iets wat we vaak tegenkomen in onderwijssituaties. We willen helderheid, het kind begrijpen of inzicht geven in het gedrag. Maar wat is het effect? In een aantal gevallen zullen groepsleiders herkennen dat kinderen snel verveeld zijn of dat ongewenst gedrag zich blijft herhalen, ondanks diverse gesprekken erover. Het gesprek visueel maken, past bij de manier van leren van kinderen. Dit artikel gaat over een interactieve manier om te communiceren met kinderen en dan niet alleen op een verbale manier.

Met 'Teken je gesprek' heb je als begeleider een concreet en visueel middel in handen, waarbij je gestructureerd met het kind kunt praten over zijn gedrag en/of zijn (faal) angst. De gedachten die in het hoofd van het kind malen worden één voor één genoteerd op een groot A3 papier. Dat wat er gebeurt, gezegd en gevoeld is, wordt met passende kleuren gevisualiseerd op papier; **rood** (voor niet effectief en niet prettig), **oranje** (voor niet zo prettig en niet zo effectief) en **groen** (voor prettig en effectief).

Het is het einde van de pauze, de kinderen komen weer binnen. Het is lekker weer en de kinderen hebben zich kunnen uitleven. Maar Tom niet; ook vandaag heeft hij weer problemen gehad met andere kinderen. De groepsleider Inge slaakt een zucht; Tom is sociaal onhandig en de pauze is voor hem stevast een moment van problemen. Hij zoekt de verkeerde jongens op die niet met hem willen spelen. De juf heeft hem al zo vaak advies gegeven, maar hij lijkt het maar niet te leren. 'Juf, Dirk schold mij uit en ik mocht niet mee voetballen en toen gaf meester Mark mij weer de schuld, terwijl ik niets gedaan had.'

Tijd voor een getekend gesprek. Straks als de kinderen zelf aan het werk zijn gaat juf Inge even met Tom in een ketting tekenen wat er nou eigenlijk precies gebeurde, wat hij voelde en wat hij dacht.

Deze techniek kun je individueel of met een groep toepassen. In veel gevallen is het mogelijk om het kind na een aantal getekende gesprekken zelf een ketting of één van de andere sjablonen (spin, spiegel) te laten maken. Het kind komt dan bij je met de tekening en kunnen jullie samen kijken hoe het kind anders zou kunnen reageren of denken.

Meerwaarde

De kleuren en de symbolen voor gevoelens, gedachten, uitspraken en vaardigheden ondersteunen het maken

van een overzichtelijke weergave van de gebeurtenis. De visualisatie van het gesprek biedt allerlei extra mogelijkheden, waarvan de belangrijkste is: het geeft het kind letterlijk zicht op zijn problemen of de dingen die juist goed gaan. Een gesprekstekening kan zorgen voor een 'nieuw perspectief'. Het kind ziet zijn eigen probleem of geslaagde actie tot de kern teruggebracht in samenvattende bewoordingen en passende kleuren. Vanuit dit nieuwe perspectief kan het kind zelf komen tot een nieuw inzicht en een nieuwe oplossing.

Als groepsleider betekent het ook: letterlijk meer zicht krijgen op de problematiek, maar ook zicht krijgen op de kracht en de mogelijkheden van het kind in je groep. Hierdoor kan er gericht gewerkt en geholpen worden. De gesprekstekeningen geven direct en duidelijk de kern weer van de inhoud van het gevoerde gesprek. Ze functioneren als een 'verslag'. Dat wat de vorige keren besproken en onderzocht is, is snel en makkelijk terug te zien. De vervolggesprekken verlopen daarom soepel en effectief. Ook kunnen de gesprekstekeningen functioneren als praatpapier om bijvoorbeeld samen met het kind aan de ouders uit te leggen wat er speelt.

Deze manier van werken sluit aan bij de behoefte van autonomie: er komt alleen op papier wat het kind – oftewel de onderzoeker – wil en bedoelt. De onderzoeker heeft dus zelf de regie over het gesprek. Hij kan zelf bepalen wat er onderzocht, besproken en genoteerd wordt. Dit gegeven zorgt voor grote betrokkenheid en openheid bij het kind. De bescheiden houding van de begeleider – de basishouding die hierbij past – biedt ruimte en mogelijkheden voor

de onderzoeker om vanuit het visuele overzicht dat ontstaat, zelf een oplossing te vinden.

Kinderen komen daarmee in hun eigen kracht, leren zichzelf kennen en helpen. Deze manier van werken brengt met zich mee dat er een grote welwillendheid is bij het kind om zijn eigen problemen onder ogen te zien (het is zichtbaar en concreet voor hem) en op te lossen. Daarnaast blijkt het een positief effect te hebben op kinderen die moeilijk praten; ze lijken zich makkelijker te uiten.

Mensen die leren om te reflecteren op zichzelf en de voor- en nadelen van hun gedrag onder ogen kunnen zien, zullen makkelijker en sneller hun gedrag (blijvend) bijstellen en sturen. Daarbij worden ze psychisch sterker en wijzer. Zo vergroot je dus op een positieve manier verantwoordelijkheidsgevoel, probleemoplossend vermogen, zelfwaardering en zelfvertrouwen. In iedere stamgroep zijn er kinderen met specifieke onderwijsbehoeften. Alhoewel de methode niet specifiek is ontwikkeld voor kinderen met een autisme spectrumstoornis, adhd, add of een verstandelijke beperking, blijken zij zeer veel baat bij de visuele aanpak te hebben. Ook mensen die chaotisch of associatief denken profiteren van deze visuele ondersteuning.

Behoeftte aan autonomie

Ieder kind verlangt om gehoord en gezien te worden en verlangt naar autonomie. Over het algemeen kan er gezegd worden: hoe ouder iemand is, hoe groter de behoefte aan autonomie.

Ieder doet dat wat hij denkt dat het beste is in een gegeven situatie. Wie beter weet, doet beter. Onwetendheid over de voor- of nadelen van gedrag kan het vertonen

van het meest passende gedrag in een bepaalde situatie in de weg zitten.

Elk kind heeft een intentie, een doel met zijn gedrag en heeft er baat bij om zijn gedragsrepertoire in allerlei situaties uit te breiden en te ontwikkelen. Hoe meer en hoe groter iemands gedragsrepertoire is, hoe makkelijker hij zich staande kan houden in allerlei situaties. Door je alleen of vooral te richten op het aanpassen van de omgeving van het kind, ontnem je hem deze ontwikkelingsmogelijkheid.

Een kind kan zich, ongeacht een eventuele aandoening, ontwikkelen. Er is daarbij wel sprake van een individuele, persoonlijke grens. De beperking van de ontwikkeling zit niet in een eventuele aandoening, maar in het besluit om te stoppen met (stimuleren van het) ontwikkelen, gecombineerd met de ontwikkelingsmogelijkheid van de betreffende persoon.

Ieder kind kan veranderen, wanneer het daartoe besluit. Ieder mens kan leren om anders te denken en zich anders te gedragen. Hoeveel iemand kan veranderen wordt niet zomaar bepaald door een eventuele diagnose. Vooral bepalend is het besluit dat hij neemt om andere gedachten en gedrag aan te nemen, in combinatie met zijn mogelijkheden.

Stamgroepleider

Om het getekende gesprek zo goed mogelijk te laten verlopen en de resultaten te maximaliseren, is het belangrijk dat de groepsleider een bepaalde basishouding aanneemt: open en neutraal, nieuwsgierig en serieus aansluitend bij de denkwereld en de woorden van het kind. Omdat het gevisualiseerde gesprek het kind een nieuw perspectief biedt, moet de groepsleider zich terughoudend opstellen. Het is daarom noodzakelijk dat de begeleider ontspannen stiltes laat vallen, zodat het kind echt de mogelijkheid krijgt zelf te reflecteren en het een en ander te overzien. Het kind en de groepsleider zitten naast elkaar, zodat ze beiden goed zicht hebben op de gesprekstekening.

De beurt krijgen

Met het kind onderzoek je eerst wat het allemaal denkt over de (neutrale) situatie, bijvoorbeeld over de beurt krijgen in de kring. Welke rode gedachten en gevoelens roept de situatie op? En wat is het resultaat daarvan? Vervolgens overleg je met het kind wat het kind zou willen. Hoe zou het, in dit geval, willen dat de beurt verliep? Dat noteer je in groen bovenaan het blad. Met welke groene, helpende gedachten kun je dit resultaat bereiken? En welk gevoel krijg je van deze gedachten? Zijn er ook nog acties die jij of je omgeving kan doen?

Nadat de ketting met Tom gemaakt is, komt Tom zelf op een actie die hij zou kunnen uitproberen: Hij kan Huub vragen of hij met hem wil spelen in de pauze. De actie wordt in blauw in de tekening geschreven. Omdat Tom verder niet zo op acties komt, geeft juf Inge Tom nog enkele tips. Tom geeft aan welke actie hem aanspreekt en daarna wordt de betreffende actie in de tekening gezet. Morgen is er weer een pauze: dan gaat Tom zijn nieuwe gedrag oefenen.

Adinda de Vreede is remedial teacher en leerkracht in het basis- en voortgezet onderwijs. Daarnaast is zij ouder en kindcoach in haar eigen praktijk.
www.tekenjebesprek.nl

*Teken je gesprek over faalangst', A. de Vreede, Huizen, 2012

*Teken je gesprek over gedrag', A. de Vreede, Huizen, 2015